

۲۱۱۶۱۷۲
۲۹۹، ۴، ۲۱

سلسله مباحث اعتقادی

حلقه‌ی چهارم

ک

www.ketab.ir

دکتر سید محمد بنی هاشمی

سرشناسه: بنی هاشمی، سید محمد، ۱۳۳۹
عنوان و نام پدیدآور: توحید؛ سلسله مباحث اعتقادی، حلقه‌ی
چهارم / سید محمد بنی هاشمی.
مشخصات نشر: تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری: ۲۳۲ صفحه
شابک جلد چهارم: ۸-۷۱۸-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸
شابک دوره: ۱-۶۷۶-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا.
موضوع: توحید
رده‌بندی کنگره: ۲۱۷
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۲
شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۷۹۴۱۷

شابک ۸-۷۱۸-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸ ISBN 978-964-539-718-8

توحید

سلسله مباحث اعتقادی (۴)

سید محمد بنی هاشمی

ناشر: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۹

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

صفحه‌آرایی: مشكاة

چاپ: صبا

کلیه حقوق اعم از تکثیر، انتشار و باز‌نویسی (چاپی، صوتی، تصویری،

الکترونیکی و pdf) برای ناشر محفوظ است.

اینستاگرام:
monir_publisher

تهران، خیابان مجاهدین، چهارراه آبسردار، ساختمان پزشکان، واحد ۹
تلفن و فاکس: ۷۷۵۲۱۸۳۶ (۶ خط)

پست الکترونیک:
info@monir.com

کانال تلگرام:
telegram.me/monirpub

فهرست مطالب

۱۳	پیش‌گفتار
۱۷	بخش اول: قابل‌تصور و غیرقابل‌تصور بودن خداوند
۲۱	فصل ۱: طرح و بررسی نظریه‌ی «تصورپذیری خدای متعال»
۲۱	نظریه‌ی «فرع بر تصور بودن تصدیق خدای متعال»
۲۲	نظریه‌ی «معرفت من وجه در مورد خداوند»
۲۴	چگونگی تصور خداوند از دیدگاه فلسفی
۲۶	تصدیق بدون تصور نسبت به امور وجدانی
۲۷	انکار امور وجدانی بدون تصور آن‌ها
۲۸	شک در بودن چیزی بدون تصور آن
۲۸	آیا شرط تصورناپذیر بودن چیزی، تصور آن است؟!
۲۹	دو شرط لازم و کافی برای تصورناپذیر دانستن یک حقیقت
۳۵	مقصود دقیق فلاسفه از «معرفت من وجه» خداوند
۳۷	نفی «معرفت من وجه» در حدیث و شرح مآصدرا
۴۱	نفی هرگونه احاطه‌ی علمی (حتی اجمالی) بر خداوند
۴۵	فصل ۲: برخی ادله‌ی نقلی بر تصورناپذیری خداوند
۴۵	عدم امکان تصور خداوند به سبب عدم شباهت با مخلوقات

- ۴۷ تشبیه‌ناپذیری خداوند به سبب تصوّرناپذیری او
- ۴۸ تصوّر کردن شاخک برای خداوند
- ۵۰ بی‌راهه رفتن به سبب تصوّر کردن خداوند
- ۵۰ مخالف بودن اوهام با خداوند
- ۵۱ عدم ادراک افکار چه رسد به چشمان!
- ۵۲ سرگردانی: حاصل تفکر درباره‌ی خداوند
- ۵۳ تفکر درباره‌ی مخلوقات به جای خالق
- ۵۴ شرک بودن توهم خداوند
- ۵۵ تشریح علامه‌ی طباطبایی به شرک بودن توهم خداوند
- ۵۶ متوهم نام-قول و نامحدود
- ۵۸ ضرورت مودرم بودن خداوند برای اعتقاد به توحید
- ۵۹ سوء برداشت از احادیث در مشرب فلسفی
- ۶۰ طریقت نداشتن قاضی برای معرفت خداوند
- ۶۱ توهم خداوند در معصم اظهار اعتقاد به او
- ۶۳ معنای «توهم» مقبول در صورت خداوند
- ۶۵ به کار بردن الفاظ با مفاهیم عم برای خداوند
- ۶۶ توهم خداوند صرفاً برای نفی تعطیل از ذات یا صفات الهی
- ۶۷ توهم خداوند بدون موهوم شدن او مانند تیر موهومات
- ۶۹ اعتراف ملاًصدرا به تصوّرناپذیری خداوند
- ۷۳ فصل ۳: توصیف‌ناپذیری خدا، هم ارز با تصوّرناپذیری او
- ۷۳ مقصود از هم ارز بودن این دو مفهوم
- ۷۴ توصیف‌ناپذیری خداوند به سبب تصوّرناپذیر بودنش
- ۷۷ تصوّرناپذیری خداوند به سبب توصیف‌پذیر نبودن به اوصاف مخلوقات
- ۷۹ تصوّرپذیر نبودن ذات الهی به جهت شباهت نداشتن به مخلوقات
- ۸۰ توصیف‌ناپذیر بودن خداوند به دلیل عدم شباهت با مخلوقات
- ۸۴ ناسازگاری اثبات صفات با نفی تشبیه
- ۸۵ ضرورت توصیف خداوند در معارف بشری

۸۷	چگونگی توصیف خداوند در معارف بشری
۸۹	[حقیقت بهترین اسم‌ها فقط و فقط از خدای سبحان است]
۸۹	دلیل فلسفی اثبات صفات برای خداوند
۹۲	نقد دلیل فلسفی اِتِّصاف خداوند به صفت کمال
۹۴	نظریه‌ی جمع میان تشبیه و تنزیه در اثبات صفات خداوند
۹۶	تنزیه و تشبیه در دیدگاه وحدت وجود
۹۷	بررسی و نقد نظریه‌ی جمع میان تشبیه و تنزیه
۹۹	فصل ۱: بررسی اشتراک لفظی و معنوی در مورد صفات مشترک خدا و خلق
۹۹	اذنای اشتراک معنوی در صفات مشترک بین خالق و مخلوق
۱۰۱	تأکید فلاسفه بر شرط معنای ثبوتی صفات کمال برای خداوند
۱۰۲	تأیید موضع فلسفی از سوی برخی مخالفان فلسفه
۱۱۱	مفهوم تنزیهی از تعال «نامی خداوند
۱۱۲	تفکیک مفهوم عام لفظی از مفروضات آن
۱۱۵	نفی اشتراک معنوی در فرمایش امام رضا <small>علیه السلام</small>
۱۲۰	نفی معانی مخلوقات از خالق آن‌ها
۱۲۱	مقصود از «اشتراک لفظی» و «اشتراک معنوی»
۱۲۲	نفی «اشتراک لفظی» ادبی در الفاظ مشترک بین خالق و مخلوق
۱۲۲	بررسی «اشتراک معنوی» ادبی در الفاظ مشترک بین خالق و مخلوق
۱۲۳	مفهوم مشترک: ثبوتی یا سلبی؟
۱۲۴	«اشتراک معنوی» فلسفی در الفاظ مشترک میان خالق و محنوق
۱۲۶	نقد اعتقاد به معانی ثبوتی برای صفات مشترک بین خالق و مخلوق
۱۲۸	پاسخ به اشکال مغالطه‌ی مفهوم و مصداق
۱۲۸	معرفی دعای تسبیح
۱۳۱	بخش دوم: توحید خداوند
۱۳۳	فصل ۱: توحید: اقرار به یگانه بودن
۱۳۳	معنای لغوی «توحید»

- ۱۳۵ «معرفت» به معنای «اعتقاد»
- ۱۳۷ معرفت واجب یا ایمان قلبی
- ۱۴۰ محکوم بودن عاقل به اقرار به خداوند
- ۱۴۱ بی‌ربط بودن معرفت واجب به معرفت من وجه مدّعی فلاسفه
- ۱۴۳ دو وجه صحیح و دو وجه ناصحیح برای «توحید خداوند»
- ۱۴۶ دو مصداق برای «توحید خداوند»
- ۱۵۱ دو معنای وحدت خداوند در نظام فلسفی
- ۱۵۳ فصل ۲: توحید: اقرار به انقسام‌ناپذیری
- ۱۵۳ وحدت بی‌شماره و مرکب نبودن
- ۱۵۴ احدی المعنی نهدن انسان موجود
- ۱۵۶ احدی المعنی بردن خداوند
- ۱۵۹ احدی المعنی برین دنیا در علوم بشری
- ۱۶۱ اختلاف مشرب فلسفه و مافزار در بحث عینیت صفات خدا با ذات او
- ۱۶۲ مذهب صحیح در توحید نسبت به بدن تشبیه
- ۱۶۵ فصل ۳: ایمان به سوره‌ی توحید: مقلّدی معرفت توحید
- ۱۶۵ اهمّیت و فضیلت سوره‌ی توحید
- ۱۶۶ علاقه‌ی شدید امیرالمؤمنین علیه السلام به سوره‌ی توحید
- ۱۷۴ تفسیر کلمه‌ی «هو»
- ۱۷۶ ذکر شریف «یا هو یا من لا هو الا هو»
- ۱۷۷ معنای «الله أحد»
- ۱۷۸ معانی لغوی «صمد»
- ۱۹۳ تفسیر «لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ»
- ۱۹۵ هشدار به متعمّقین برای حفظ مرز توحید
- ۱۹۷ معنای «رسوخ در علم»
- ۱۹۸ اصرار بی‌جا برای جواز تفکر در ذات خداوند

۲۰۱ فصل ۴: توحید فطری
۲۰۱ مفطور بودن خلائق بر توحید
۲۰۲ اقرار گرفتن از بندگان در عالم دَرّ
۲۰۴ اقرار به زبان یا قلب یا هردو؟
۲۰۶ فراموش شدن میثاق و اثبات معرفت و اقرار قلبی
۲۰۷ فطری بودن «توحید»
۲۰۸ سه رکن توحید: خدا، پیامبر اکرم ﷺ و امام علیّ
۲۱۰ پادشاه خلق، به میثاق ولایت
۲۱۱ محوریت «ولایت» در اسلام
۲۱۳ میثاق الهی برای اسلام از پیامبران
۲۱۶ اقرار به عصمت الهی ﷺ معیار اولوالعزمی پیامبران
۲۱۷ پیامبر ﷺ راننده امتها ای همه‌ی امتها
۲۱۹ * پیوست ۱
۲۲۰ * پیوست ۲
۲۲۵ * پیوست ۳
۲۲۷ فهرست منابع

پیش‌گفتار

خوانندگان محترم که سلسله مباحث جدید اعتقادی را دنبال می‌کنند، آگاه هستند که این حلقه‌ها برای ارائه‌ی یک دوره‌ی کامل از ارکان اصلی اعتقادات، طراحی شده است. از آنجا که این مباحث، براساس دو رکن «عقل» و «وحی الهی» استوار می‌باشد، طبیعی است که بخش‌های بحث، شناخت عمیق وجدانی نسبت به نور علم و نور عقل، ضروری می‌نماید. به همین جهت دو حلقه‌ی اول از این سلسله، به تبیین و تشریح این دو اصل اصیل (علم و عقل) اختصاص یافته است.

پس از این دو حلقه، بحث درباره‌ی مهم‌ترین رکن اعتقادی یعنی «معرفت خدا» را آغاز کردیم که در حلقه‌ی سوم به دو محور مهم «اثبات صانع» و «معرفت صانع» بایان تفصیلی جزئیات هر یک پرداختیم.

اکنون در ادامه‌ی مبحث خداشناسی، باید شاخصه‌های اصلی معرفت قرآنی، که برگرفته از آموزه‌های حدیثی است، معرفی و تبیین گردد. به همین منظور، لازم است اثبات شود که خداوند متعال، هیچ‌گونه قابلیت تصور و توصیف ندارد و آنچه در لسان عموم فلاسفه تحت عنوان «معرفت من و جه» از جهت علم حصولی به خدای متعال، مطرح می‌شود، عقلاً مردود است. لذا اولین فصل کتاب حاضر (حلقه‌ی چهارم) به طرح و نقد برخی نظریات فلسفی اختصاص یافته که خداوند را قابل تصور ذهنی تلقی کرده‌اند. سپس برای تحکیم بحث عقلی در فصل دوم از بخش اول، برخی ادله‌ی

نقلی مطرح شده که به طور صریح بر تصوّر ناپذیری خداوند، دلالت دارد. در این بحث معنای صحیح روایاتی که نوعی «توهم» درباره‌ی خدا را اثبات کرده‌اند، مطرح و تبیین شده و به برخی شواهد از زبان بزرگان علوم بشری در همین موضوع، اشاره گردیده است.

فصل سوم از نخستین بخش کتاب، هم ارز بودن توصیف ناپذیری خداوند را با تصوّر ناپذیری او، مورد بحث قرار داده که در ضمن آن، برخی تلاش‌ها برای ارائه‌ی توصیف عقلی از خداوند، مورد نقد واقع شده است. فصل پایانی این بخش، به موضوع مهم «نقطة نظریه‌ی اشتراک لفظی و معنوی» درباره‌ی الفاظی که به صورت مشترک بین خدا و خلق به کار می‌روند، پرداخته است. در این قسمت ابتدای نظریه‌ی اشتراک معنوی را به صورتی که در «افغان آن مطرح کرده‌اند، تشریح کرده‌ایم و سپس به نقد و بررسی آن پرداخته‌ایم. آن‌گاه نظریه‌ی اشتراک لفظی - مطابق اصطلاح رایج در علوم بشری - را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌ایم و در نهایت با استناد به احادیث ائمه علیهم‌السلام روشن شده است که هیچ‌یک از دو نظریه (اشتراک معنوی و لفظی رایج در علوم بشری) در مورد الفاظ مشترک میان خدا و مخلوق صحیح نیست و مشرب صحیح - مطابق با قرآن و حدیث - غیر از این دو می‌باشد.

همه‌ی آن‌چه را که در بخش اول حلقه - چهارم آمده، می‌توان لازم‌ه‌ی بحث «توحید خداوند» دانست که در بخش دوم به توسیع و تبیین معانی صحیح و ناصحیح آن پرداخته‌ایم. محور بحث در فصل اول و دوم این بخش، فرائض امیرالمؤمنین علیه‌السلام در بیان چهار معنا از توحید است که دو معنای آن در حق خداوند - روا و دو معنای دیگر، ناروا می‌باشد. فصل سوم در این بخش به تکمیل بحث «توحید خداوند» با استناد به ظرائف سوره‌ی مبارکه‌ی «توحید» پرداخته که در احادیث ائمه علیهم‌السلام به آن‌ها اشاره شده است.

فصل پایانی کتاب هم به موضوع مهم «توحید فطری» اختصاص یافته که در آن با تکمیل بحث درباره‌ی «فطرت» (که در حلقه‌ی گذشته معنای آن را توضیح دادیم)، مقصود از توحید مبتنی بر فطرت، تشریح شده است. رویکردی که در این کتاب پیش گرفته شده دقیقاً همان رویکرد سه حلقه‌ی گذشته

است. بنابراین به مباحثی که تحت عناوین «تصوّرناپذیری» و «توصیف‌ناپذیری» و «توحید» خداوند در چهار دفتر کتاب توحید مطرح شده، در این حلقه بانگ‌رشی عمیق‌تر و دقیق‌تر پرداخته شده است. غرض این بوده که خواننده‌ی محترم با مطالعه‌ی این حلقه‌ها از مراجعه به کتاب‌های توحید، بی‌نیاز گردد. البته کسانی که مایل به مقایسه‌ی میان رویکردهای جدید و قدیم مباحث توحیدی هستند، چاره‌ای جز مراجعه‌ی مجدد به چهار دفتر کتاب توحید ندارند. این عزیزان پس از مقایسه، تصدیق خواهند فرمود که آنچه در حلقه‌ی چهارم آمده، تمام نقاط قوت مباحث گذشته را پوشش می‌دهد؛ علاوه بر آن که نکات جدید را هم پیش روی ایشان می‌گشاید. به این ترتیب تلقی‌نگارنده این است که مطالب حلقه‌ی چهارم به هیچ وجه ناقض محورهای اصلی کتاب‌های توحید نیست، بلکه سطح کامل‌تر و عمیق‌تری از آن را ارائه می‌دهد. البته فضل‌رس در باره‌ی صحت این تلقی، صرفاً با خوانندگان محترم کتاب است.

در پایان خود را از ادای سکر این نعمت خدادادی، ناتوان می‌یابم و عاجزانه از پروردگار مَنان می‌خواهم که این تلاش ناچیز را از نویسنده‌ی بی‌مقدار، به فضل و کرمش بپذیرد و توفیق تکمیل بحث خداشناسی را با ارائه‌ی حلقه‌ی پنجم در باره‌ی «اسما و صفات الهی» عنایت فرماید. امید آن که کرم حسنی علیه السلام در این عزای عالم‌گیر، دستگیرمان گردد و از شفاعت حضرتش در دنیا و آخرت بهره‌ی وافیه داشته باشیم.

سید محمد بنی‌اشرفی

۱۳ محرم الحرام ۱۴۴۱

۱۳۹۸ / ۶ / ۲۲